

Dr hab. Jacek Stachera, prof. UMK
Katedra Konserwacji-Restauracji
Malarstwa i Rzeźby Polichromowanej
Wydział Sztuk Pięknych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Ul. Gagarina 7, 87-100 Toruń

Toruń dn. 04 lipca 2022 r.

Recenzja pracy doktorskiej

Pani Magdaleny Wieruckiej-Jakubowskiej pt. *Techniki włoskich malarzy okresu manieryzmu na przykładzie badań warsztatu Girolamo Siciolante da Sermoneta.*

Promotor dr hab. Danuta Stępień, prof. ASP w Warszawie.

Recenzja została opracowana na zlecenie Rady Dyscypliny Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

Pani Magdalena Wierucka-Jakubowska w 1994 roku ukończyła Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych im. Constantina Brancusi w Szczecinie uzyskując tytuł technika form użytkowych - snycerstwa. Następnie w latach 1994 – 2002 studiowała na kierunku Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie uzyskała tytuł magistra w specjalności konserwacja i restauracja malarstwa i rzeźby polichromowanej. Promotorami pracy magisterskiej o tytule „Badania polialkoholu winylowego do utrwalania łuszczących się malowideł ściennych na podłożu drewnianym” były prof. Maria Roznerska i prof. Bogumiła Rouba, przy współpracy mgr Ewy Roznerskiej-Świerczeskiej. Natomiast praca dyplomowa pt. „Konserwacja XVII wiecznego obrazu olejnego na płótnie Powitanie Tobiasza” została zrealizowana pod kierunkiem prof. Marii Roznerskiej i dra Dariusza Markowskiego. Pani Magdalena bezpośrednio po studiach ukończyła kurs pedagogiczny dla nauczycieli przedmiotów kulturoznawczych i artystycznych, co umożliwiło jej podjęcie pracy w Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych w Szczecinie, gdzie pracuje do chwili obecnej prowadząc zajęcia z renowacji mebli i wyrobów snycerskich. W latach 2009-2010 prowadziła Pracownię Technik i Technologii Rysunkowych i Malarskich w Wyższej Szkole Użytkowej w Szczecinie, a także w latach 2010 do 2014 roku zajęcia z technologii i technik malarskich w Akademii Sztuki w Szczecinie.

Autorka bądź współautorka licznych konserwacji, a także wykonawczyni wielu kopii obrazów. Do najciekawszych zaliczyć można: konserwację XIX-wiecznych malowideł z przedstawieniami *Świętych Gajów* na stropie klatki schodowej w budynku Liceum Katolickiego w Szczecinie oraz konserwację XVIII-wiecznego obrazu olejnego na płótnie z przedstawieniem *Sceny mitologicznej*. Jeżeli chodzi o twórczość artystyczną, to autorka może się poszczycić: obrazem olejnym na płótnie z przedstawieniem *Jana Pawła II* namalowanym dla kościoła pw. Św. Antoniego z Padwy w Szczecinie oraz obrazem z wyobrażeniem *Św. Józefa* namalowanym na podstawie barokowego obrazu Guido Reniego dla kościoła pw. Św. Kazimierza w Szczecinie.

Jest również autorką książki pt. *Trzęsacz – historia jednego kościoła* wydanej przez Szczecińskie Wydawnictwo Archidiecezjalne *Ottonianum* w 2007 roku. Prowadzi aktywną działalność zawodową i naukową.

Ocena rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska to dwutomowe dzieło. Pierwszy tom liczy 351 stron i składa się z czterech zasadniczych części: teoretycznej z zakresu historii sztuki, konserwatorskiej, badawczej i technologicznej podzielonej na część teoretyczną i praktyczną. Drugi tom to 210 stronicowy aneks.

Przedstawiona dysertacja doktorska to szczegółowo przemyślany układ poszczególnych zagadnień pozwalających na dokładne poznanie techniki i technologii malarstwa Girolamo Sciolante da Sermoneta.

We wstępie zaprezentowane zostały cel i założenia niniejszej pracy. Zdefiniowano również pojęcia oryginału, autentyzmu, falsyfikatu, kopii repliki i rekonstrukcji w odniesieniu do poznania dzieła, jego koncepcji oraz analizy niezbędnej dla potencjalnego wykonawcy.

Następnie przedstawiono stosunkowo krótki stan badań, co wynika z mało rozpoznanej działalności artysty. Wymienione zostają obrazy znajdujące się w Polsce a przypisane jego autorstwu. Autorka wskazuje na brak szerszych opracowań dotyczących techniki i technologii jego prac, poza krótkim opisem H. Kutznera i M. Sokołowskiej zamieszczonych w dokumentacji prac konserwatorskich obrazu *Oplakiwanie Chrystusa* w 1980 roku oraz szerszym Pani Michnikowskiej w ramach przeprowadzonych prac konserwatorskich tegoż samego obrazu w 1994 roku w Muzeum Narodowym w Poznaniu.

Pierwsza obszerna część to zaprezentowanie twórczości Girolamo w kontekście epoki, w której tworzył. Na podstawie dostępnej literatury doktorantka wskazuje, że uczył się w pracowni Leonarda da Pistoia, a następnie Perina del Vagi. Omówione zostaje jego życie i twórczość, co najlepiej charakteryzują słowa „Za życia szanowany i ceniony, krótko po śmierci zapomniany”.

Następnie przedstawiona zostaje historia obrazu *Oplakiwanie Chrystusa* zakupionego w 1821 roku przez Antoniego Raczyńskiego. Obrazu będącego obecnie eksponatem w Zbiorach Galerii Malarstwa Obcego należącej do Fundacji Raczyńskich przy Muzeum Narodowym w Poznaniu.

W dalszej części doktorantka wprowadza nas w genezę sztuki okresu renesansu. Omawia XVI wieczny rysunek wskazując na istotną jego rolę w twórczości artystów na terenie Rzymu, łączącą malarstwo, rzeźbę i architekturę. Odnosi się do sposobu rysowania największych mistrzów tego okresu Leonarda da Vinci, Michała Anioła, Rafaela di Santi i ich wpływu na twórczość Sebastiana del Piombo, Daniela da Voltery, Giulio Romana, Girolama Muziana, Rafaela da Romana i wielu innych. Wśród tych artystów jest również Perino del Vaga, u którego w pracowni uczył się i tworzył Girolamo Sciolante da Sermoneta, a co znalazło odzwierciedlenie w sposobie rysowania przeanalizowanym w kolejnym podrozdziale.

Przeprowadzona analiza na podstawie kilku rysunków w pełni obrazuje nam stosowane materiały i technikę rysowania artysty. Stanowi też wprowadzenie do rysunku w obrazie *Oplakiwanie Chrystusa*.

Kolejny podrozdział to analiza malarstwa włoskiego XVI wieku w Rzymie, Florencji, Wenecji, która stanowi wprowadzenie do stylu Girolamo Sciolante da Sermoneta. Omawia go na przykładzie wybranych prac malarskich artysty. Obok obrazów o tematyce religijnej, nie stronił od malowania portretów bądź aktów. Widoczne są w jego malarstwie wpływy Rafaela czy Michała Anioła oraz innych wielkich mistrzów tego okresu. Jak pisze doktorantka *Sermoneta był artystą tworzącym w duchu swojej epoki. Jego malarstwo zmieniało się i ewoluowało zgodnie z trendami występującymi w sztuce włoskiej XVI wieku.* Następnie dokonuje prezentacji jego twórczości na przykładzie obrazów tj. *Madonna z dzieciątkiem ze świętym Piotrem, Stefanem i Janem; Święta Rodzina ze Świętym Janem i Michałem Archaniołem; Ukrzyżowanie; Madonna z dzieciątkiem, Świętym Janem Chrzcicielem i aniołami; Święta Rodzina ze Świętym Janem Chrzcicielem.* Po czym przechodzi do szczegółowej analizy formalnej i ikonograficznej obrazu *Oplakiwanie Chrystusa*. Omawia założenia kompozycji. Stwierdza, że jest ona klarowna, dynamiczna, zamknięta i przemyślana, co następnie udowadnia konkretnymi przykładami. Przechodzi do omówienia stylu obrazu bez wątpienia stanowiącego jedno z najbardziej wybitnych dzieł dwudziestoletniego wówczas malarza. Wskazuje trafnie na analogie i podobieństwa do rozwiązań różnych artystów tej epoki, a zwłaszcza tych, u których uczył się sztuki rysunku i malarstwa. Prowadzi również rozważania nad ewentualnym współautorstwem obrazu, ze względu na pewną różnicę w sposobie malowania poszczególnych grup postaci na pierwszym i drugim planie. Zagadnienie to było powodem polemiki historyków sztuki, którzy przypisywali dziełu współautorstwo mistrza i nauczyciela artysty Perina del Vagi. Doktorantka skłania się ku opinii, że jest to młodzieńcze dzieło Girolamo Siciolante wykorzystujące rysunki mistrza, a bez wątpienia będące pod jego znaczącym wpływem.

Należy stwierdzić, że autorka posiada dużą płynność przechodzenia między zagadnieniami o charakterze ogólnym do zagadnień związanych z twórczością omawianego artysty. Kolejność prezentowanych zagadnień układa się w jedną całość, tworząc pełny obraz twórczości Girolamo Siciolante da Sermoneta na tle epoki. W opracowaniu zagadnienia w pełni wykorzysta dostępną literaturę. Zagadnienia w powyższym rozdziale opisywane są w sposób klarowny.

Druga zasadnicza część dotyczy zagadnień konserwatorskich. Omawia w niej miejsca ekspozycji obrazu i ich wpływu na stan zachowania obiektu, na podstawie informacji zawartych w dokumentacji z lata 1980 i 1994. Odnosi się do stanu zachowania poszczególnych elementów obrazu: podobrazia, zaprawy, warstwy malarskiej i werniksu. Prezentuje pełen zakres przeprowadzonych w przeszłości prac konserwatorsko-restauratorskich, dokonując ich oceny pod kątem zastosowanych materiałów, metod i koncepcji scalenia kolorystycznego.

Trzecia część dotyczy części badawczej obiektu. Autorka w oparciu o przeprowadzone badania fizykochemiczne próbuje zrozumieć proces technologiczny i określić technikę wykonania obrazu *Oplakiwanie Chrystusa*, a także ustalić stan zachowania, przyczyny destrukcji i zakres ingerencji konserwatorskich. Uważa, że uzyskane

wyniki pozwolą kopiście stworzyć dzieło zbliżone do oryginału. Wykorzystuje również zrealizowane w przeszłości badania i analizy przeprowadzone w poznańskim muzeum. W celu weryfikacji uzyskanych wyników wcześniejszych badań pobiera kolejnych 13 próbek i poddaje badaniom mikroskopowym, mikroanalizy i instrumentalnym w różnych instytucjach naukowych na terenie Polski. W ramach tych badań przeprowadzono analizy stratygraficzne warstw malarskich w świetle widzialnym VIS, w promieniowaniu UV i w kolorowej podczerwieni. Wykonano reakcje chemiczne oraz wybarwienie próbek. Ponadto zrealizowano badania za pomocą energodispersyjnej mikroskopy elektronowej SEM/EDS, spektroskopii w podczerwieni z transformacją Fouriera FTIR, chromatografii gazowej połączonej ze spektrometrią masową GC/MS oraz chromatografii cieczowej połączonej ze spektrometrią masową LC/MS.

Obok badań inwazyjnych fizykochemicznych przeprowadzono szereg badań nieniszczących, tj. reflektografia w świetle widzialnym VIS, reflektografia w bliskiej podczerwieni NIR, fluorescencja wzbudzona promieniowaniem ultrafioletowym UV, technika obrazowania fałszywym kolorem w podczerwieni IRFC oraz w technice obrazowania promieniowaniem rentgenowskim RTG.

Następnie omawia wyniki przeprowadzonych badań. Począwszy od analizy w świetle widzialnym, pozwalające wytrawnemu konserwatorowi na ustalenie wcześniejszych ingerencji i zmian jakie zaszły w obiekcie, poprzez badania specjalistyczną aparaturą umożliwiające analizę opracowania i użytych pigmentów, barwników i spoiw. Dokonuje trafnej interpretacji uzyskanych wyników, pozwalającej odtworzyć proces technologiczny, technikę wykonania, a także przyczyny zmian zaistniałych w obrazie. Wykazuje przy tym szeroką wiedzę z zakresu technik i technologii malarstwa. Bez wątplenia doktorantka wykorzystywała pełen dostępny zakres badań pozwalający przeprowadzić dokładną analizę obiektu i dających cenne informacje do namalowania kopii. Następnie w oparciu o przeprowadzone badania opisuje metodę opracowania poszczególnych elementów obrazu: postaci Chrystusa, Marii Magdaleny, Matki Boskiej i pozostałych postaci biorących udział w wydarzeniu.

Kolejną część technologiczną podzieliła autorka na dwa obszernie zagadnienia. Część teoretyczną, której szczegółowo została opisana technika i technologia włoskiego malarstwa na podobrazii drewnianym XV i XVI wieku. W oparciu o literaturę przedmiotu zamieszczony jest dokładny opis stosowanych materiałów pigmentów i spoiw. Część praktyczną, w której w oparciu o przeprowadzone badania i analizy wykonuje kopie wybranych fragmentów obrazu *Oplakiwanie Chrystusa* Girolamo Siciolante da Sermonety.

Autorka ze szczególną skrupulatnością zadbała o przygotowanie pigmentów spoiw, a także narzędzi malarskich charakterystycznych dla tej epoki. Szczegółowo opisuje proces twórczy: wykonanie rysunku, podmalowanie na przygotowanym podłożu i opracowanie wybranych fragmentów obrazu postaci Chrystusa, twarzy Marii Magdaleny oraz części szat.

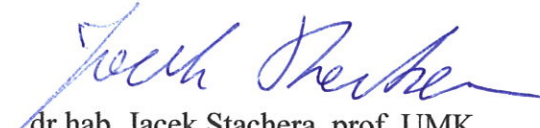
Doktorantka nie wykonała kopii całości na pełnym formacie przygotowanego podobrazia, a jedynie wybranych elementów, co budzi pewien niedosyt. Autorka tłumaczy to złym stanem zachowania tych partii: przemyciem powstałym w trakcie poprzednich konserwacji i zmianami barwnymi pigmentów wynikających z upływu czasu. Jednak sędzę, że przeprowadzenie tak licznych badań i analiz, daje możliwość pokuszenia się o podjęcie

próby wykonania kopii w szerszym zakresie. Zapewne powstałby obraz w wielu fragmentach zupełnie odmienny od obecnego wyglądu. Oglądający uzyskaliby być może wizję pierwotnego wyglądu dzieła zbliżonego do innych dzieł Girolamo Siciolante da Sermonety, posiadających zdecydowanie bardziej nasyconą kolorystykę. A jeżeli nawet odbiegałoby on od rzeczywistego wyglądu, to bez wątpienia byłoby to ciekawe doświadczenie. I tu rodzi się zapytanie do autorki prac, czy oprócz stanu zachowania były jeszcze jakieś inne powody zaniechania kopii na całym przygotowanym podobrazu.

Konkluzja

Realizacja pracy doktorskiej na podstawie jednego obiektu zawsze budzi pewien niedosyt. Biorąc jednak pod uwagę rangę dzieła, ilość i zakres zrealizowanych badań i analiz oraz zaprezentowanie stojącej na bardzo wysokim poziomie artystycznym kopii fragmentów obrazu, nie można zaprzeczyć wielkiej pracowitości i zaangażowaniu doktorantki.

Zaprezentowana praca ma charakter interdyscyplinarny, łączy w sobie pracę historyka sztuki, technologa, fizykochemika i artysty-konserwatora, co jest największą zaletą tej pracy i prezentuje nam doktorantkę jako osobę potrafiącą płynnie łączyć informacje z zakresu różnych dziedzin. Dociekliwość i skrupulatność w przedstawieniu poszczególnych zagadnień rodzi duże uznanie. Uważam że praca spełnia wymogi stawiane rozprawie doktorskiej i wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszej procedury.

dr hab. Jacek Stachera, prof. UMK